

T. Bilorus, PhD in Economics, Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

FORMATION OF THE ENTERPRISE PERSONNEL RESERVE ON THE BASIS OF THE TAXONOMY METHOD

The essence and the relevance of the enterprise personnel reserve formation are determined. The necessity of the development of methodological support of identifying candidates for personnel reserve is proved. The algorithm of employee selection to personnel reserve is developed. Practical recommendations for organizing such selection using the taxonomic analysis method are provided.

Key words: personnel reserve, personnel reserve formation, selection criteria, T. Saati's method of analysis of hierarchy, taxonomy method.

References (in Latin): Translation / Transliteration/ Transcription

1. Sychova, N. and Sychova, A. 2012. "Mekhanizm formuvannya kadrovogo rezervu torhovelnoho pidpriemstva", *Visnyk Skhidnoukrainskoho natsionalnoho universytetu im. V. Dalia*, vol. 11(182), pp. 443-449.
2. Assessorov, P.S., 2015. "Formirovanie kadrovogo rezerva kompanii kak strategicheskaya zadacha" // vol. 5 (051), URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-kadrovogo-rezerva-kompanii-kak-strategicheskaya-zadacha>.
3. Mihajlova, T.R., 2015. "Sovremennye podhody k formirovaniyu kadrovogo rezerva na predpriyatii", URL: <http://earchive.tpu.ru/bitstream/11683/29571/1/TPU193155.pdf>
4. Djuzheva, M.B., Rogovskaja, N.I., 2016. "Osobennosti formirovaniya kadrovogo rezerva", *Nauka o cheloveke: gumanitarnye issledovaniya*. vol.1. pp. 220-225. DOI: 10.17238/issn.1998-5320.2016.23.220
5. Maslova, V.M., 2013. "Kadrovyy rezerv jelement sistemy razvitiya personala", *Chelovecheskij kapital*. vol. 7(55). pp. 86-92.
6. Zhukova, O.O., 2017. "Kadrovyy rezerv kak odna iz tehnologij razvitiya personala", *Aktual'nye voprosy upravleniya personalom i ekonomika truda*, pp. 85-90.
7. Chulanova, O., 2013. "Kompetentnostnyy podhod v rabote s kadrovym rezervom organizatsii", *Kadrovik*, vol. 12, pp. 76-82.
8. Silaeva, S.V. and Vinichenko, M.V., 2017. "Ocenka kandidatov pri rabote s kadrovym rezervom" *Novoe pokolenie*, vol. 1, pp. 137-141.
9. Pluta, W., 1977. *Wielowymiarowa analiza porównawcza badań ekonomicznych metodą taksonomiczną analizy czynników*. Warszawa. 245 p.
10. Pluta, W., 1979. *Metody wielowymiarowej analizy porównawczej w modelowaniu informacji i ekonomicznej kombinatu przemysłowego*. Wrocław. 156 p.
11. Pluta, W., 1986. *Wielowymiarowa analiza porównawcza w modelowaniu ekonometrycznym*. Warszawa, PWN
12. Sablina, N.V. And Telichko, V.A., 2009. "Ispolzovanie metoda taksonomii dlja analiza vnutrennego resursa predpriyatija" *Biznes-Inform*. vol. 3, pp. 78 – 82.
13. Litvinova, V.A., 2012. "Povyshenie korektnosti sravnitel'nykh ocenok konkurentosposobnosti produkcii na osnove taksonomicheskogo analiza" *Innovatsionnaya ekonomika*, vol. 5 (31), pp. 97 – 101.
14. Gorodnov, V.P. and Romanchik, T. V., 2010. "Taksonomicheskij analiz kak metod ocenki konkurentosposobnosti promyshlennoj produkcii" *Biznes – Inform*, vol. 2, pp. 24–28.
15. Radulov, D.D., 2014. "Primenenie taksonomicheskogo metoda dlja ocenki vlijanija vneshnih faktorov konkurentosposobnosti predpriyatija", *Biznes-Inform*, vol. 2, pp. 293-299.
16. Bondareva, T.I. and Sarieva, A.B., 2016. "Ocenka konkurentosposobnosti predpriyatija na osnove metoda taksonomii", *Naukovij visnik Uzhgorodskogo natsionalnoho universytetu*, vol. 6, pp. 42-44.
17. Syrvetnyk-Tsarii, V.V. and Duliaba, N.I., 2016. "Taksonomichnyi analiz yak instrument vyavleniia mozhlyvosti zabezpechennia rozvytku efektyvnosti upravlinnia ekonomichnym potentsialom pidpriemstv torhivli spozhyvchoi kooperatsii", *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, vol. 9, pp. 419-423.
18. Davydenko, D.A., 2012. "Vykorystannia metoda taksonomii dlja analizu finansovoi bezpeky banku", URL: http://www.rusnauka.com/14_enxi_2012/economics/1_110616.doc.
19. Kuzenko, O.L., 2014. "Taksonomichnyi analiz stanu finansovoi bezpeky subiektiv finansovykh vidnosyn na makrorivni", *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, vol. 47, pp. 184-190.
20. Kozhushko, O., 2010. "Vykorystannia metodu taksonomii dlja otsinky rivnia zakhystu intelektualnoho kapitalu promyslovyykh pidpriemstv", *Ekonomichnyi analiz*, vol.7, pp. 286-289.
21. Yevtushenko, H.V., 2013. "Model taksonomichnoho analizu dlja rozrakhunku intehrlnoho pokaznyka marochnoho kapitalu", *Ekonomichnyi analiz*. Tom 14. Vol. 2, pp. 176-182.
22. Riepina, I.M., 2011. "Taksonomichnyi analiz efektyvnosti formuvannya ta vykorystannia aktyviv pidpriemstva", *Formuvannya rynkovoi ekonomiky*, vol. 26, pp. 440–457.
23. Horova, O.O., 2012. "Vyznachennia taksonomichnoho pokaznyka rivnia rozvytku dlja otsinky finansovoho potentsialu pidpriemstva", *Upravlinnia rozvytkom*, vol. 12(133).
24. Tarasevych, A.P., 2015. "Analiz ta otsinka finansovo-ekonomichnoho stanu kondyterskykh pidpriemstv Ukrainy na osnovi metryk vidstani ta podobnosti", *Visnyk Donetskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: ekonomika i pravo*, vol. 1, pp. 345-352.
25. Mykhailik, O.M., 2016. "Alternatyvnyi pidkhid do vyznachennia intehrlnoho pokaznyka optymalnoi struktury kapitalu budivelnogo pidpriemstva", *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia*, vol. 4 (04), pp. 183-188.
26. Bochulia, T.V., Chernikova, I.B., Kvasha, O.O., Korobkina, I.S., 2017. "Analitichne modeluvannya v informatsiinii systemi pidpriemstv restoranoho biznesu za umov nevyznachenosti", *Scientific Journal "ScienceRise"*, vol. 5(2/34). pp. 6-11. DOI: <https://doi.org/10.15587/2313-8416.2017.102378>
27. Yankovyi, O.H., Melnyk, N.V., Yankovyi, V.O., 2015. "Do problemy vyznachennia priorytetnosti investytsiinykh proektiv promyslovoho pidpriemstva", *Ekonomika kharchovoi promyslovosti*, vol. 1 (25). pp. 71-76. DOI: 10.15673/2312-847x.25/2015.38474.
28. Chervanov, D.M., Zhylinska, O.I. and writing team, 2011. *Mizhdystsyplinarnyi slovnnyk z menedzhmentu [Interdisciplinary Dictionary of Management]*, Nichlava, Kyiv. 624 s.
29. Saaty, T., 1980. *The Analytic Hierarchy Process: Planning, Priority Setting, Resource Allocation*. McGraw-Hill, 345 p
30. Saaty, T.L., 1982. *Decision Making for Leaders: The Analytical Hierarchy Process for Decisions in a Complex World*, 1982. ISBN 0-534-97959-9, Wadsworth. 1988, Paperback, ISBN 0-9620317-0-4, RWS

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics, 2018; 4(199): 19-28

УДК 338.24.021.8

JEL classification: E52, E62

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2018/199-4/3>

Р. Каліновський, асп.
ORCID iD 0000-0002-6119-6807

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ЛІБЕРАЛІЗАЦІЯ СТАБІЛІЗАЦІЙНОЇ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ: ДОСВІД ШВЕЦІЇ ТА УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Досліджуються причини і передумови економічного зростання Швеції після тривалої кризи 1980-90-х рр. Розкрито сутність процесу розробки та реалізації стабілізаційної макроекономічної політики у Швеції на шляху до досягнення сталого розвитку економіки. Досліджено застосування шведським урядом та центральним банком стабілізаційного інструментарію. Розроблені рекомендації щодо покращення економічного середовища в Україні.

Ключові слова: стабілізаційна політика; лібералізація економічного середовища; збалансованість бюджету; шведська модель.

Постановка проблеми. Відповідно до класифікації економічних моделей ринкової економіки, виділяють американську, німецьку, японську та скандинавську моделі. Остання є досить цікавою з погляду дослідження

державної макроекономічної та соціальної політики, адже в країнах, що застосовують дану модель, активна діяльність держави поєднується з високим рівнем якості

життя та соціальної захищеності населення. Найяскравішим представником скандинавської моделі є Швеція.

Протягом десятиліття з початку 1980-х до початку 1990-х рр. Швеція пережила перехід від регульованої до повністю дерегульованої економіки, де більшість рішень приймається на ринку. Цей перехід включав в себе цілу низку помилок, які призвели до фінансової кризи на початку 1990-х років з важкими макроекономічними наслідками. Коли почалося дерегулювання, ні домогосподарства, ні фірми, ні банки, ні держава не були готові ефективно працювати в дерегульованій економіці. Оскільки на той час існувало зовсім небагато країн, що вже здійснили лібералізацію своїх фінансових ринків, можливості вчитися у інших були обмежені. Однак зараз шведський досвід може бути корисний для інших малих відкритих економік світу, які здійснюють пошук власних шляхів проведення стабілізаційної макроекономічної політики. Саме тому в даній статті розглядається шведський макроекономічний досвід, накопичений за останні десятиліття в результаті проведення широких реформ в економіці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування та підтримки стабілізаційного курсу держави, розробки ефективних програм збалансування державного бюджету, застосування відповідного інструментарію сьогодні є дуже актуальними та широко висвітлюються у вітчизняних та зарубіжних наукових працях. Останнім часом питання лібералізації макроекономічної політики держави набуло неабиякого поширення та знаходиться в сфері наукових інтересів значної кількості вчених. Серед представників західної та вітчизняної економічної думки, які досліджували дану проблему, варто зазначити К. Ейджинджера [1, 6], А. Машко [3], А. Кокко [4, 5], Л. Баластрик [8], Ю. Петленко та Є. Милованову [9], Дж. Стігліца [10], О. Колісника [11] та інших.

Методологія дослідження. У ході дослідження використовувалися наступні загальнонаукові підходи та методи: метод наукової абстракції, метод аналізу та синтезу, методи порівняння та аналогій, а також історично-логічний та структурно-системний методи.

Мета статті – дослідити шведський досвід розробки та реалізації стабілізаційної макроекономічної політики та на його основі запропонувати рекомендації для покращення економічного середовища в Україні.

Основними завданнями дослідження є:

- розкриття сутності процесу розробки та реалізації стабілізаційної макроекономічної політики у Швеції на шляху до досягнення сталого розвитку економіки;
- висвітлення ключових проблем, з якими стикалась шведська економіка на кожному етапі стабілізації;
- дослідження застосування шведськими урядом та центральним банком стабілізаційного інструментарію з метою подолання негативних процесів і явищ в економіці;
- розробка рекомендацій щодо покращення економічного середовища в Україні.

Об'єктом дослідження є забезпечення державою проведення ефективної стабілізаційної політики як засобу подолання негативних процесів і явищ в економіці.

Предметом дослідження є аналіз стабілізаційних заходів шведського уряду та Ріксбанку в контексті їх впливу на макроекономічне середовище в країні.

Результати. Скандинавську соціально-економічну модель можна визначити з погляду таких критеріїв, як відповідальність, регулювання і перерозподіл [1, с. 41]:

- **Відповідальність.** Досить широка увага приділяється саме соціальній відповідальності: суспільство існує для блага людей, захищає їх від злиднів, а також у випадку хвороби, інвалідності, безробіття та старості; суспільство заохочує, активно підтримує та часто забезпечує освіту, охорону здоров'я і допомогу сім'ї (останнє за

рахунок посібників, а також надання житлових приміщень та послуг з догляду за дітьми);

- **Регулювання.** Трудові відносини є інституціалізованими; вони засновані на соціальному діалозі, трудовому законодавстві та колективних договорах. Бізнес-середовище є досить регламентованим і визначається соціальними партнерами. Відсутнє адміністративне та економічне регулювання на товарних ринках. Заснування нового бізнесу залежить від отримання певних дозволів і частково від кваліфікації власників або менеджерів майбутньої компанії.

- **Перерозподіл.** Канали фінансової підтримки і соціального обслуговування відкриті для всіх груп населення; відмінності у доходах згладжуються шляхом дії механізмів фінансового перерозподілу, в першу чергу через податки, особливо податки на майно і на спадщину.

Скандинавська модель економіки характеризується високим ступенем соціальної відповідальності та ставить великий акцент на перерозподіл доходів у суспільстві. Соціальні виплати фінансуються за рахунок податків. Скандинавська модель спирається на установи, які працюють у тісному співробітництві з урядом. Так, профспілки беруть активну участь у навчанні, управлінні кадрами та страхуванні від безробіття. Крім того, дана модель характеризується активною політикою уряду на ринку праці і високим рівнем зайнятості.

Скандинавська модель практикується, принаймні, у Швеції, Фінляндії і Данії. Деякі дослідження включають в цей список Норвегію, проте це не є зовсім правильним, оскільки Норвегія багата нафтою і не є членом ЄС.

Безсумнівним прототипом даної моделі є Швеція, яка має найдовшу історію застосування вищеперерахованих принципів.

Регуляторне середовище Швеції до 1980-х років.

З 1930-х років шведська економіка на макrorівні підпорядковувалась різноманітним правилам у багатьох сферах, зокрема у фінансовому секторі. Так, майже половина внутрішніх кредитів шведським банкам була виділена урядом для двох конкретних цілей: на фінансування будівництва житла та фінансування дефіциту державного бюджету. Процентні ставки за кредитами, що видавалися на ці цілі, повинні були встановлюватися на низькому рівні і бути фіксованими. Таким чином, уряд був спроможний профінансувати зростання добробуту населення, даючи можливість верствам з низьким і середнім доходом дозволити собі добре житло.

Щодо іншої половини внутрішніх кредитів, банки могли самі встановлювати їх призначення. Однак Ріксбанк (Центральний банк Швеції) встановлював кількісний кредитний ліміт для кожного банку. Метою було, в першу чергу, запобігання надмірної інфляції. Крім того, існували правила для банків щодо процентної ставки за депозитами, а також були застосовані вимоги до готівкових резервів, щоб надати Ріксбанку інструменти впливу на ліквідність і процентні ставки.

Варто зазначити, що міжнародний рух капіталу був значною мірою обмежений. Крона – шведська валюта – мала фіксований обмінний курс. Комплекс заходів Ріксбанку спрямовувався на підтримання фіксованого валютного курсу з метою захисту внутрішнього кредитного ринку від міжнародних потоків капіталу. Наприклад, доходи шведських компаній-експортерів в іноземній валюті повинні були негайно бути обмінені на крони. Таким чином, корпораціям не дозволялось проводити розрахунки в іноземній валюті.

Крім того, для інвестицій за кордон був потрібен дозвіл Центрального банку. Шведським домогосподарствам не дозволялося купувати акції компаній за межами Швеції, а користування позиками в іноземній валюті було обмеженим. Також були введені обмеження на іноземні інвестиції всередині Швеції.

Незважаючи на всі ці заходи, шведська крона була девальвована кілька разів протягом перших 10 років після розпаду Бреттон-Вудської системи, оскільки рівень інфляції у Швеції був вище, ніж у середньому у торгових партнерів Швеції, що призвело до реального підвищення цін, зниження конкурентоспроможності і дефіциту поточного рахунку. Амбітні цілі у сфері зайнятості сприяли збільшенню бюджетного дефіциту і надмірних ставок заробітної плати. Регулярні девальвації стали

улюбленим способом уряду уникнути безробіття, що призвело до відсутності впевненості в стабільності обмінного курсу. Це, в свою чергу, викликало появу замкнутого кола: високі інфляційні очікування спричиняли високі вимоги заробітної плати, які спричиняли високі інфляційні очікування і т.д.

Перераховані вище регуляторні положення, спрямовані на стабілізацію темпів зростання ВВП (рис. 1) і добробуту населення, багато в чому сприяли поліпшенню економічної ситуації в країні, проте не дозволяли їй користуватися швидко зростаючими міжнародними фінансовими ринками. Крім того, в 1970-х і 1980-х роках ефективність регуляторних норм стала слабшати, так як агенти фінансового сектору знайшли різні способи обходити обмеження.

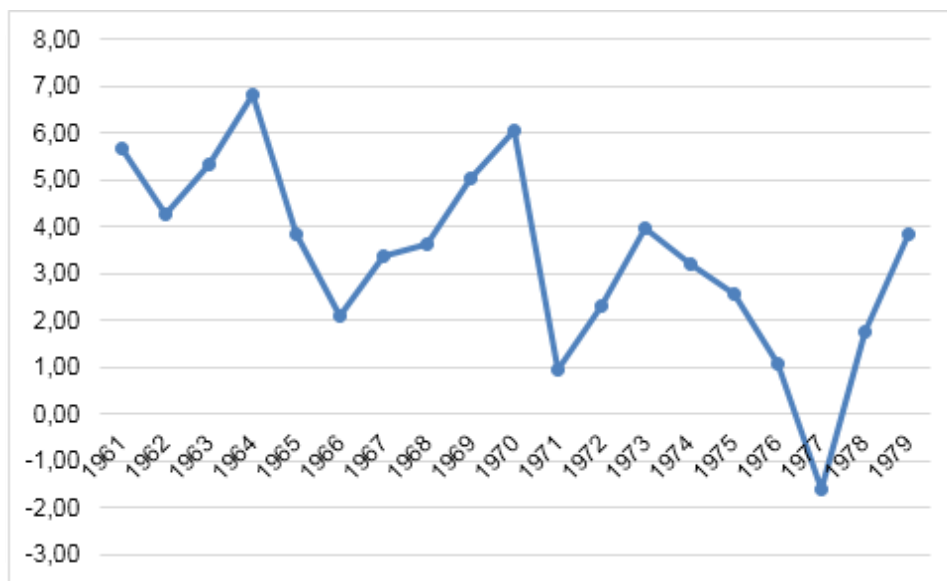

Рис. 1. Темпи зростання ВВП Швеції у 1960-70-ті роки, %

Джерело: Розроблено автором на основі [2].

Серед інструментів шведської монетарної політики того часу також діяли й важелі, відмінні від тих, що сприяли активності попиту на лібералізованих ринках, наприклад, кредитний ліміт і відсутність диференціації ставок кредитування, а також необхідність спеціальних дозволів від влади для створення нових банків та їх філій, що призвело до значного зниження конкуренції у банківському секторі. "Кредитні стелі" і низькі реальні процентні ставки призвели до наявності істотного незадоволеного попиту на позики з боку підприємств і домогосподарств, оскільки банки відмовлялися кредитувати за цих умов з метою мінімізації втрат. Таким чином, банки не мали і стимулів до розвитку навичок та методів боротьби з ризиками.

Окрім монетарної сфери, проблеми існували й у бюджетно-податковій ситуації в країні, адже шведський уряд рухався в руслі загальноприйнятих на той час економічних принципів, коли дефіцит державного бюджету розглядався як антикризовий чинник. "Після Другої світової війни кейнсіанські теорії застосовувалися практично

всіма промислово розвинутими країнами, у результаті чого бюджетний дефіцит перетворився у вагомий інструмент фінансової політики, використовувався під час вирішення різнопланових завдань і займав важливе місце в теорії економічного зростання і в теорії циклічного регулювання економіки" [3, с. 156]. Проте, зростаючий дефіцит бюджету відволікав фінансові ресурси країни від забезпечення стабілізаційних заходів.

1980-ті роки:

дерегулювання та його макроекономічні наслідки.

У період 1980-1985 років внутрішні кількісні обмеження у банківській системі були поступово скасовані, що сприяло пришвидшенню темпів зростання ВВП (рис. 2), однак валютні обмеження залишалися аж до 1989 року. Через технологічні інновації та зростання на фінансових ринках – як внутрішніх, так і міжнародних – поступово знижувалась ефективність регуляторних обмежень, що було важливою причиною для початку лібералізації економіки країни.

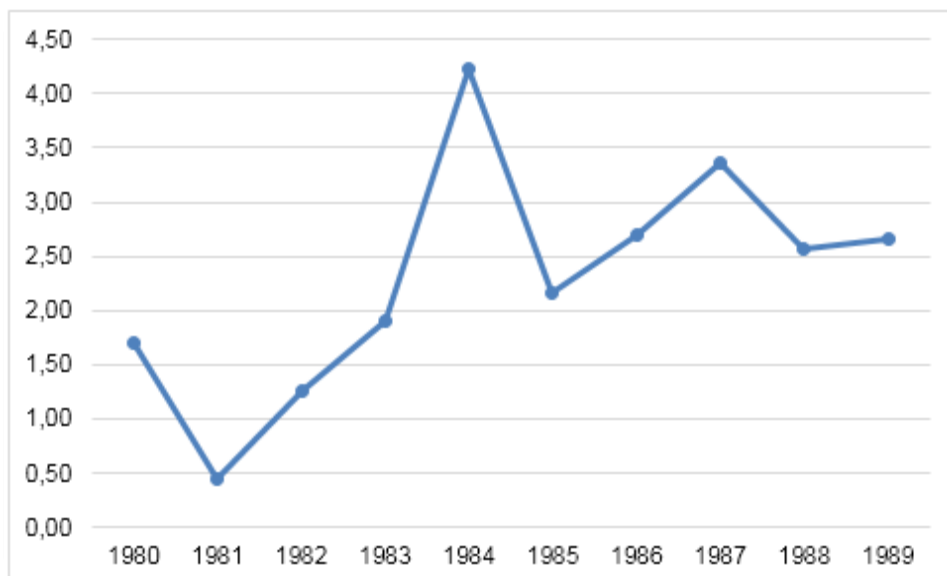

Рис. 2. Темпи зростання ВВП Швеції у 1980-ті роки, %

Джерело: Розроблено автором на основі [2].

"У 1980-ті роки крона була прив'язана до торгово-зваженого кошику валют, допускаючи коливання в межах $\pm 1,5$ %. Велика девальвація крони у 1982 році була покликана стати відправною точкою для розвитку крони як твердої валюти. Ріксбанк і Казначейство підкреслили, що це буде остання девальвація після періоду між 1976 і 1982 роками, коли відбулась низка девальвацій, що сумарно спричинили падіння крони на 20 % нижче значення 1975 року" [4, с. 19]. На відміну від попередніх девальвацій, мета девальвації 1982 року була не тільки у відновленні конкурентоспроможності шведської економіки після періоду вищої, ніж у сусідніх країнах, інфляції, а й також в усуненні структурних дисбалансів в економіці. Вважалося, що на той час лише дуже маленька частина економіки була відкрита для конкуренції. Цей дисбаланс спричиняв постійний дефіцит державних фінансів і від'ємне значення поточного рахунку платіжного балансу.

Почавши переорієнтацію грошово-кредитної політики зі значної девальвації національної валюти, уряд мав на меті стимулювання реального сектору, орієнтованого на зовнішні ринки. Це також мало велике значення для ясності і недовозначної демонстрації відсутності політичної підтримки "жорсткої лінії" курсової політики. Частково дані дії були наслідком правила, яке забороняло уряду збільшувати запозичення в іноземній валюті.

Мотивацією також слугувала необхідність встановлення єдиного вітчизняного кредитного ринку, який, як очікувалося, буде саморегульованим: якщо б податково-бюджетна політика стала занадто витратною для бюджету, мало б місце збільшення внутрішніх процентних ставок, що частково перешкоджало уряду розраховувати на подальші запозичення.

У 1982 році в обіг були введені державні казначейські векселі для продажу небанківським покупцям в цілях стимулювання грошового ринку. Двома роками раніше банкам було дозволено емітувати короткострокові банківські сертифікати з тієї ж причини. Добре функціонуючі облігації і грошові ринки стали грати досить важливу роль, коли були скасовані правила для кредитування та депозитних ставок. Після цих подій Ріксбанк міг впливати на ринкові процентні ставки в основному шляхом регулювання ліквідності і облікової ставки.

Однак інфляційні очікування залишалися досить високими, частково через давню історію девальвацій. У поєднанні з розширенням обсягів кредитування після повної відмови від державного регулювання кредитного ринку у 1985 році це викликало різке зростання заробітної плати та інфляції.

Приватне споживання швидко розширилося після скасування кількісного регулювання кредитного ринку. "У період з 1985 по 1990 рік обсяг кредитування збільшувався в середньому на 16 % щороку, що було дуже високим показником, враховуючи, що середній ріст реального ВВП склав усього 1-3 % на рік" [5, с. 6].

Значні запозичення домогосподарств і фірм, а також бурхливий розвиток світової економіки призвели до різкого зростання цін на фондовому ринку та ринку нерухомості. Крім того, в умовах, коли кредитний ринок був нерегульованим, а сформована податкова система була побудована таким же чином, як і раніше, це сприяло накопиченню боргів. Номінальні процентні витрати в кінці 1980-х знівелиювали податкові пільги приблизно на 50 %. Це означає, що реальна процентна ставка після сплати податків була від'ємною. Незважаючи на ці непривабливі риси, реформування податкової системи не було політично доцільним на той момент, а кредитний ринок був усе ж таки лібералізований.

У той же час банки опинилися в абсолютно новій ситуації, що склалася після дерегулювання кредитного ринку, і ще не мали внутрішніх систем управління новими ризиками. Банки були більше орієнтовані на ринок акцій, ніж на ризикові інструменти, які примножуються із збільшенням обсягу кредитування.

Більша частина кредитів та інвестицій була спрямована на купівлю житла чи комерційної нерухомості під заставу цієї нерухомості, що чинило тиск на ціни у цьому секторі економіки. Високі ціни на нерухомість призвели до зростання цін на активи. Це, у свою чергу, сприяло подальшому росту обсягу запозичень, що, відповідно, збільшувало тиск на ціну активів. Як наслідок, ціни на нерухомість злетіли. Це призвело до поступового збільшення ступеня жорсткості вимог до здійснення операцій з капіталом, особливо для іпотечних установ.

З огляду на фіксований обмінний курс, можливості використання грошово-кредитної політики в інших обла-

стях, окрім управління валютного курсу, були вкрай обмеженими. Проте протягом 1980-х років міжнародна мобільність капіталу постійно зростала. У поєднанні з формальним припиненням в кінцевому підсумку внутрішнього регулювання кредитного ринку це означало, що Ріксбанк мав обмежені можливості для підвищення внутрішньої процентної ставки з метою послаблення попиту на кредитні ресурси. Крім того, низька чутливість ринку до відсоткових ставок та податкової політики, в першу чергу, у реальному секторі, спричинила подальше зниження ефективності грошово-кредитної політики.

Таким чином, першочерговим завданням податково-бюджетної політики Швеції стала компенсація сильного інфляційного тиску, створеного розширенням обсягів кредитування. Це завдання не вдалося виконати належним чином. Державний бюджет мав невеликий профіцит у другій половині 1980-х рр., але економіка була перегріта, і внесок у цей профіцит зробила прогресивна система оподаткування у поєднанні з відсутністю індексації заробітних плат.

З огляду на циклічні фактори, бюджетна політика була досить вдалою. Незважаючи на перегрів економіки, ситуація з рівнем безробіття нижче 2 % та рівнем приватного споживання на історично високому рівні повинна була показати значно більший профіцит в майбутньому.

У той же час, відповідальність за рівень цін і формування заробітної плати у великій мірі лежала на соціальних партнерах уряду – профспілках та Федерації роботодавців. Ще під час девальвації 1982 року було ясно, що буде підтримуватися політика фіксованого обмінного курсу. Це спричинило ситуацію, коли рівень цін і зарплат, які були набагато вищими, ніж на світовому ринку, повинні були згодом призвести до підриву конкурентоспроможності національного виробника і до зниження рівня зайнятості населення.

Незважаючи на викликане зростання інфляції, тривалий період реального зміцнення валюти підтримував ступінь довіри до фіксованого обмінного курсу на досить високому рівні, що згодом спричинило перегрів економіки у другій половині 1980-х років. Відтік валюти через дефіцит рахунку поточних операцій і інвестицій в нерухомість за кордоном сприяли зростанню обсягів запозичень у іноземних банків в іноземній валюті, яка була приваблива тим, що відсоткові ставки за кредитами у ній були нижчими, ніж відсоткові ставки за операціями у вітчизняній валюті. Половину обсягу кредитування комерційних банків наприкінці 1980-х років було номіновано в іноземній валюті. Позики в іноземній валюті часто фінансували реальні інвестиції в Швеції, що спонукало як шведські компанії, так і банки прагнути змін валютного курсу у середньостроковій перспективі [4, с. 21].

В той же час, незважаючи на істотне зниження конкурентоспроможності національного виробника, рівень безробіття в країні був низьким. Сильна міжнародна економічна політика та високі темпи зростання в секторах, які не були піддані конкуренції, таких як сектор послуг та будівельний сектор, змогли компенсувати негативні наслідки втрати експортних ринків.

Від перегріву до депресії – кризи 1991-1993 років.

На початку 1990-х років економіка Швеції була на пі дйомі. Рівень безробіття становив приблизно 1,5 %, а зростання ВВП було вищим за рівень світового тренду. Державний бюджет був у профіциті, проте були наявні чіткі ознаки як внутрішнього, так і зовнішнього дисбалансу бюджету, що характеризується великим дефіцитом рахунку поточних операцій. Рівень інфляції був близько 7 %, а номінальна заробітна плата зростала майже на

10 % у рік. Дана ситуація підштовхувала стрімке розширення обсягів кредитування, тому ціни на комерційну нерухомість різко зростали.

Усе змінилося, коли в процесі розвитку економіки в наступні роки Швеція зіштовхнулася із стрімким і сильним економічним спадом.

Криза розвивалася поступово. Взимку 1989-1990 років уряд запропонував пакет законодавчих заходів щодо регулювання рівня цін і формування заробітної плати, а також стримування державних витрат і цінового тиску, викликаного перегрітістю економіки. Ці заходи включали в себе заморожування таких параметрів, як зарплати, вартість оренди та підвищення органами місцевого самоврядування податків. Також проект закону регламентував обмеження права на страйк і посилення покарання за незаконні страйки.

Проте урядова партія програла найближчі вибори у парламент. Це спричинило певну політичну невизначеність, яка на початку 1990 року поширилася на валютний ринок. Вперше з 1985 року був зафіксований сильний відтік валюти. Ріксбанк був змушений вийти на внутрішній ринок для підтримки крони та захисту обмінного курсу.

Усе це підірвало довіру до фіксованого обмінного курсу, особливо в умовах, коли були наявні ознаки неминучої фінансової кризи у недалекому майбутньому. Це пояснюється як зовнішніми, так і внутрішніми факторами. Швеція втратила частку ринку через підірвану конкурентоспроможність, що було пов'язано з високим рівнем цін і підвищенням рівня заробітної плати всередині країни. Коли темп росту економіки уповільнився, а рівень безробіття почав зростати, економіка Швеції в черговий раз опинилася в ситуації, що призвела до девальвації крони.

Восени 1990 року відсутність довіри до регулятора стрімко поширилась шведським фінансовим ринком. Через девальвацію збитки фінансових компаній за кредитами відобразились на становищі банків. Ситуація в банківському секторі ставала дедалі гіршою, то ж були значно підвищені процентні ставки з метою боротьби з наслідками даної ситуації, яка у великій мірі була обумовлена політикою фіксованого обмінного курсу. Ріксбанк почав видавати для банків та іпотечних організацій кредити на спеціальних умовах, пом'якшуючи існуючу ситуацію високою процентною ставкою, хоча було ясно, що ризики втрат за кредитами ростуть.

Перегрітий раніше ринок комерційної нерухомості, як і рівень орендних ставок, пішов на спад, що призвело до падіння цін та обсягів на ринку нерухомості. Так швидко, як кредитування і ціни на нерухомість спрямовувались вгору у 1980-х роках, на початку 1990-х вони рушили до низу. Фондовий ринок впав у відповідь на настання рецесії. У поєднанні з триваючим економічним спадом це означало, що фінансування шведських банків, зокрема в іноземній валюті, опинилося під загрозою: іноземні банки-кредитори почали ставити під сумнів їх платоспроможність. Швеція опинилася під загрозою всисистемної фінансової кризи, і були побоювання, що це може серйозно зашкодити національній економіці в ситуації, яка вже розглядалася як критична.

Наслідком цього був стрімкий спад приватного споживання і капітальних витрат, особливо інвестицій у нерухомість. Шведський ринок цінних паперів перестав функціонувати. Ціни на активи та заощадження постраждали від податкової реформи, яка проводилася в кілька етапів у 1990-1991 роках.

Центральна ідея податкової реформи була спрямована на заохочення заощаджень і була покликана перешкодити росту запозичень. Іншими ключовими принципами були принцип єдності та прагнення до низьких пода-

ткових ставок в умовах широкої податкової бази. Це означало, серед іншого, що окрім податку на дохід з капіталу була введена єдина ставка податку у розмірі 30 %. Раніше до доходу з капіталу додавалися усі інші види доходів, що оподатковувалося за значно вищою ставкою – для багатьох представників середнього класу вона становила понад 50 %. Аналогічним чином були відняті з сукупного доходу відсоткові платежі, що спричинило зниження податкових зобов'язань більш ніж на 50 %. Тому одним із результатів реформи було те, що величина процентних відрахувань була знижена, що збільшило реальну вартість запозичення після сплати податків. Це також опосередковано сприяло зниженню цін на будинки і оренду житла та, як наслідок, зростанню заощаджень. Співвідношення реального боргу домогосподарств зросло, що посилювало мотивацію до скорочення кредитів. Податкова реформа сприяла посиленню спаду в економіці: стримуючий вплив на приватне споживання та зниження вартості активів переважив вплив на грошові доходи.

Аж до відмови від режиму фіксованого обмінного курсу восени 1992 року уряд декларував за мету підтримку фіксованого обмінного курсу в якості основи грошово-кредитної і валютної політики.

Шведський кредитний ринок практично повністю був інтегрований з навколишнім світом. З огляду на це, грошово-кредитна політика Ріксбанку ставала все більше орієнтованою на збалансування процесів відтоку валюти з країни та адаптацію процентних ставок на національному рівні. Як бачимо, грошово-кредитна політика не могла бути використаною з метою впливу на внутрішній попит. Таким чином, основну відповідальність за створення необхідних умов для забезпечення низької інфляції і стабільного економічного зростання несли податково-бюджетна та структурна політики.

Всього за кілька років економіка Швеції опинилася в ситуації, яка була дзеркальним відображенням 1980-х років: тоді не було можливості отримати підвищення реальних процентних ставок, оскільки фіксований курс вважався абсолютно обґрунтованим, натомість тепер, незважаючи на стрімке падіння економіки, вони не могли бути знижені, адже рівень довіри до режиму обмінного курсу був вкрай слабким.

У той же час, стан державних фінансів продовжував погіршуватися. Кожна третя крона витрат в бюджеті центрального уряду була запозичена, і приблизно третина усіх витрат припадала на процентні платежі за урядовими боргами. Як бачимо, державні фінанси не могли бути стійкими в довгостроковій перспективі. Все більш слабкий розвиток шведської економіки призвів до особливої чутливості кризи до зовнішніх впливів. Відтік валюти значно посилювався.

Уряд стикнувся із необхідністю неприємного компромісу. З одного боку, існував ризик того, що збереження високих процентних ставок, викликане дисбалансом державних фінансів, призведе до затримки економічного відновлення. З іншого боку, існував ризик того, що часті і всеохоплюючі урядові вливання в економіку призведуть до стрімкого зростання державного боргу й інфляції, які також можуть затримати або перервати очікуваний циклічний підйом.

Так, "на кінець 1993 року рівень безробіття зріс майже на 9 %. Дефіцит державного бюджету досяг 12 % ВВП, а державний борг стрімко зростав. У 1991-1993 роках ВВП скорочувався протягом трьох років підряд" [4, с. 21].

Такий розвиток подій змусив Швецію відмовитись від режиму фіксованого обмінного курсу восени 1992 року. Замість цього крона була дерегульована, тобто Ріксбанк перейшов до політики плаваючого обмінного курсу (впе-

рше з 1930-х років). Банківська і фінансова криза змусила уряд взяти на себе серйозні зобов'язання з метою відновлення довіри в банківському секторі та запобігання системній кризі.

У законопроекті про бюджет у 1993 році уряд заявив про консолідацію державних фінансів як основне завдання економічної політики, іншими словами, декларувалася необхідність підвищити впевненість економічних агентів в макроекономічній політиці уряду і забезпечити низький рівень процентних ставок.

Як тільки крону відпустили у вільне плавання, вона одразу знецінилась на 25 %. У січні 1993 року Ріксбанк ставить перед собою нову мету грошово-кредитної політики: досягнення інфляції у розмірі $2\% \pm 1$ процентний пункт.

Створення нового середовища для проведення економічної політики.

Скандинавські країни загалом та Швеція зокрема після кризи наприкінці вісімдесятих (Данія) та на початку дев'яностих (Швеція і Фінляндія) обрали триєдину стратегію, що складається з наступних елементів [6, с. 410]:

- збалансування динаміки зростання заробітної плати та її продуктивності, а також державних витрат і податків;
- реформа інститутів ринку праці з метою підвищення конкурентоспроможності товарного ринку, але не шляхом дотримання простої стратегії дерегуляції, а за допомогою впровадження цілеспрямованих реформ у сфері освіти та навчання кадрів, а також підвищення географічної мобільності і стимулів до праці;
- створення і поширення нових технологій з метою стимулювання довгострокового економічного зростання і підвищення продуктивності праці шляхом підтримки та заохочення інновацій.

"Оскільки уряд має безліч статей витрат, йому необхідно оплачувати свої рахунки, тобто узгоджувати свої видатки із бюджетним обмеженням" [7, с. 27]. У період між 1994 і 1998 роками була проведена серйозна програма консолідації державних фінансів. Дана програма була розроблена відповідно до трьох основних принципів:

По-перше, вона повинна була забезпечити швидкий ефект. Це, звичайно, на ранній стадії призводило до зростання боргів центрального уряду, проте наслідки повинні були бути розподілені на майбутні роки, тому вплив цього на внутрішній попит буде незначним.

По-друге, вона була розроблена з погляду політики розподілу, оскільки власники високого рівня доходів мали сплачувати до бюджету найбільші внески.

По-третє, пріоритет надавався соціальним сферам діяльності, таким як освіта, охорона здоров'я, соціальні послуги і трансферти домашнім господарствам.

Необхідність впровадження заходів для досягнення довгострокової стійкості державних фінансів зазвичай тягне за собою визначення більш чітких цілей розробки бюджетної політики шляхом запровадження цільових показників державного фінансового балансу і урядових витрат. Робота над бюджетом забезпечила виникнення більш міцної нормативно-правової бази, а саме нового закону "Про бюджет", який вносив певні зміни у бюджетний процес. Дані інституційні зміни мали важливе значення для консолідації державних фінансів.

Урядом було заявлено, що дефіцит державного сектора не повинен перевищувати 3 % ВВП у 1997 році, що було одним із критеріїв для вступу до Європейського Союзу. Мета стабілізації державного боргу була досягнута вже у 1996 році. Борг центрального уряду досяг свого піку (81 % ВВП) у 1995 році, а потім послідовно знижувався.

Консолідація державних фінансів заклала основу для надійної політики підтримки низького рівня інфляції за допомогою інструментів грошово-кредитної політики,

які можуть бути проведені у експансивном напрямку без прискорення зростання цін і заробітної плати.

У 1997 році набрав чинності новий закон "Про бюджет". Його основною особливістю було те, що визначалася межа витрат для кожного типового рішення. Це означало, що Ріксдаг приймає рішення щодо формування бюджету у два етапи. Протягом *першого етапу* Ріксдаг встановлює загальні бюджетні місця і розподіляє їх за окремими напрямками витрат. Ріксдаг також прогнозує оцінку майбутніх бюджетних доходів. Межі видатків, встановлені для відповідної галузі протягом першого етапу, є типовим бюджетним обмеженням. Після розгляду різних комітетів Ріксдаг приймає остаточне рішення з усіх асигнувань (*другий етап*).

Маючи 25 років тому один із найслабших бюджетних процесів в Європі, в результаті бюджетної реформи Швеція наразі використовує значно більш жорсткий бюджетний процес, нарівні з провідними європейськими країнами.

На додаток до нового закону "Про бюджет" була поставлена ціль забезпечення довгострокового планового профіциту. Уряд вирішив, що його загальний фінансовий баланс повинен мати профіцит у розмірі 2 % ВВП у середньому за економічний цикл. Уряд мав низку мотивів для встановлення даної цілі. Так, вважається, що:

- Державні фінанси будуть зазнавати значного тиску у XIX столітті, не в останню чергу через збільшення кількості літніх людей. Досягнення профіциту грає важливу роль для нагромадження державним сектором надлишків для фінансування майбутніх витрат.
- Були поліпшені перспективи для здійснення антициклічної політики. Профіцит у розмірі 2% ВВП в якості відправної точки дає фінансовий запас для активної протидії циклічним уповільненням економіки без утворення дефіциту держфінансів.
- Профіцит державних фінансів сприяє і робить можливими великі приватні інвестиції, що уповільнює зростання зовнішнього боргу держави.

Умовою виконання даної програми є те, що рівень 2 % надлишків повинен бути досягнутий при використанні ресурсів у шведській економіці на рівні, який досягається без прискорення інфляції. В умовах економічного спаду бюджетні надлишки становитимуть менше

2 %, тому під час росту економіки вони мають зростати більше ніж на 2 %.

У 1999 році новий режим грошово-кредитної політики, заснований на таргуванні такого цільового показника як рівень інфляції, а також політика плаваючого обмінного курсу отримали юридичну підтримку, тобто були повністю узгоджені в законодавстві Швеції. З того часу Ріксбанк має за свою статутну мету підтримання цінової стабільності в країні. Крім того, Ріксбанк зобов'язаний підтримувати загальну економічну політику, заохочення сталого зростання і високої зайнятості тією самою мірою, в якій це не суперечить меті цінової стабільності. У новому законодавстві було роз'яснено, що банк може не приймати урядових доручень щодо способів проведення грошово-кредитної політики. Таким чином, зобов'язання Ріксбанку проводити консультації з парламентом перш ніж приймати важливі рішення щодо грошово-кредитної політики було змінено на обов'язкове інформування.

У сфері валютної політики нове законодавство зазначило, що відповідальність за загальні питання валютної політики перейшла до органів державної влади Швеції. З іншого боку, Ріксбанк вирішує питання щодо практичного застосування валютної політики в системі з плаваючим обмінним курсом.

Вищезазначені реформи призвели до того, що за останні два десятиліття шведське економічне ігрове поле різко змінилося. У минулому домашні господарства і фірми працювали в зарегульованому середовищі з контрольованими урядом процентними ставками і фіксованим валютним курсом; сьогодні вони діють в умовах лібералізації та інтернаціоналізації економічного середовища, де рішення приймаються на основі цін, тобто вільно визначаються на ринку.

Незважаючи на трирічне падіння економіки протягом 1991-93 рр., завдяки проведеним реформам Швеція швидко повернулася до докризових показників зростання ВВП (рис. 3). Більш того, починаючи з 1996 року, темп зростання ВВП Швеції є одним із найвищих в Європі. Особливо високими є зростання обсягів виробництва і продуктивності праці.

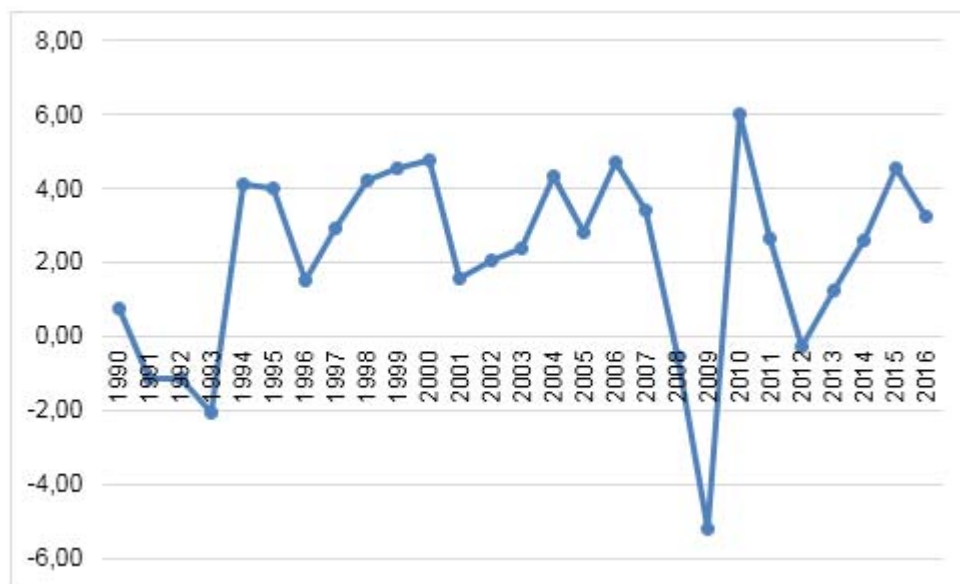

Рис. 3. Темпи зростання ВВП Швеції після 1990 року, %

Джерело: Розроблено автором на основі [2].

Швеція, як і раніше, залишається соціальною державою, що обумовлює високий рівень оподаткування. Вона має певні особливості, що апriori не очікуються від країн з сильною державною владою:

- корпоративні податки є досить низькими;
- ринок праці є гнучким, оскільки заробітна плата реагує на безробіття;
- доходи до оподаткування різняться набагато сильніше, ніж після.

Швеція продовжує інвестувати в активну політику на ринку праці і дотримується стратегії забезпечення розвитку та підготовки внутрішніх кадрів. Частка соціальних видатків у ВВП знизилася – в основному за рахунок скорочення пасивних витрат, оскільки знизився рівень безробіття, який на початку 1990-х був вище середнього рівня по ЄС на 10%.

Загальна ставка податку наразі є вищою за середню по ЄС на 14 %, хоча корпоративні податки були знижені з 30 % до 28 %, що на 2,5 % нижче середнього показника ЄС.

Найбільш вражаючою частиною шведської стратегії розвитку є високий рівень інвестицій у наукові дослідження, освіту та медицину. За цими показниками Швеція виграє навіть у провідних країн світу.

Як бачимо, грошово-кредитна політика Швеції зазнала істотних трансформацій, основною з яких був перехід від підтримання фіксованого валютного курсу до режиму таргетування інфляції.

Один із важливих результатів цих змін полягає в тому, що питання, пов'язані з макроекономічною стабілізацією, зараз вимагають менше уваги урядовців, ніж кілька десятиліть тому. Натомість, акцент у питаннях макроекономічної політики значною мірою змістився на дві інші сфери. *По-перше*, сьогодні йде жвава дискусія про детермінанти економічного зростання та інновацій; *з іншого боку*, у шведському політичному порядку денному займає досить помітне місце питання характеру і стійкості дотримання концепції соціальної держави.

Можливо, саме це зрушення у пріоритетах урядової політики є, принаймні, частковим поясненням підвищення ефективності функціонування шведської економіки. Протягом 1970-х і 1980-х років, коли вся увага держави спрямовувалась на досягнення макроекономічної стабільності, питаннями, що стосуються довгострокового зростання і стійкості, очевидно, нехтували. В результаті Швеція втратила позиції на міжнародній арені, опустившись у світових макроекономічних рейтингах. Тільки з середини 1990-х років її економіка відновилася, і Швеція знову потрапила у першу десятку економік світу.

Уроки для України.

Маючи найбільшу в Європі територію, велику кількість природних ресурсів, висококваліфіковані кадри, найродючіші в світі ґрунти та вигідне економіко-географічне положення, Україна є найбіднішою країною Європи. Незважаючи на перманентне декларування реформування вітчизняної економіки, економічно-соціальне становище населення залишається на досить низькому рівні. "Неефективність фінансової політики в Україні протягом усього періоду незалежності пояснюється відсутністю чітко визначених та сформульованих орієнтирів суспільного розвитку, цілей та стратегічних завдань на довгостроковий період, що призвело до невизначеності ролі держави, особливо щодо змісту та інструментів цієї політики" [8, с. 22].

На сьогодні Україна, як і Швеція, є малою економікою відкритого типу, тому досвід нашого економічно розвинутого партнера може дійсно бути корисним.

Перш за все, держави, що наслідують скандинавську економічну модель, беруть активну участь у процесах розподілу та перерозподілу в країні. На мою думку, в умовах

розбалансування економіки сильна держава є ключовим фактором забезпечення економічного зростання.

Так, український вчений-економіст Ю. Петленко вказує на важливість державного втручання в економіку в рамках проведення фіскальної стабілізаційної політики. Зокрема, вона наводить наступні особливості урядового впливу на економічну ситуацію в країні:

"– фінансова діяльність держави щодо регулювання дефіциту державного бюджету проявляється у втручаннях в економіку, з одного боку завдяки реалізації політики формування доходів бюджету, а з іншого – як механізм стимулювання діяльності суб'єктів господарювання;

– втручання держави в економіку позначається на макроекономічній рівновазі – сукупному попиті та сукупній пропозиції, а також спрямоване на зниження негативного впливу економічних циклів на стабільність ділової активності" [9, с. 29].

В той же час, Дж. Стігліц досліджував вплив держави на економіку в першу чергу через податковий тиск та оптимальну структуру системи оподаткування, яка має на меті підвищення добробуту населення [10, с. 27-28].

Податкова система Швеції заслуговує на особливу увагу українських урядовців. Вона ґрунтується на двох основних принципах: низькі ставки корпоративних податків і високі – на доходи населення. Для українського бізнес-середовища було б вкрай корисним послаблення податкового тягара, до того ж це стимулювало би розвиток економіки загалом.

Наслідком покращення фінансового стану підприємств стало би підвищення роботодавцями рівня реальних заробітних плат як надання альтернативи підприємництву для найманих працівників. Це уможливило б підвищення податкових ставок на доходи громадян, що, крім наповнення бюджету, виконувало б і функцію послаблення соціальної напруги в суспільстві через забезпечення більш рівномірного розподілу доходів.

Корисним для України вже стало застосування такого інструменту шведської монетарної політики, як плаваючий обмінний курс національної валюти. Дергуляція у даній сфері призводить до пожвавлення у банківському секторі, а також звільнила значні державні ресурси, які були направлені на утримання обмінного курсу в певних межах.

Проте найважливішим фактором забезпечення сталого розвитку економіки країни є збалансування державного бюджету. Саме консолідація державних фінансів зіграла провідну роль у виході економіки Швеції з десятилітньої кризи.

Спираючись на шведський досвід, можна зазначити, що під час складання і виконання державного бюджету слід проводити комплекс тактичних заходів, направлених на скорочення бюджетного дефіциту, таких як:

"– удосконалення нормативно-правового забезпечення бюджетного процесу, внесення необхідних змін у закони і нормативно-правові акти, які б забезпечили збалансування державного бюджету на всіх стадіях бюджетного процесу;

– використання прогресивних технологій бюджетного планування та регулювання, спрямованих на визначення реальних обсягів бюджетних доходів та видатків, і складання бюджетів на багатоваріантній основі, внаслідок чого можна оптимально збалансувати бюджети всіх рівнів;

– удосконалення трансфертної політики та підвищення ефективності трансфертних платежів, зокрема зменшення виплат непродуктивним галузям національного господарства;

– пошук реальних резервів збільшення доходної частини державного бюджету, зокрема збільшення кількості

об'єктів оподаткування за рахунок створення сприятливих умов для розвитку підприємницької діяльності;

– відмова від концепції дефіцитного фінансування (ситуація, за якої видатки, що перевищують заплановані доходи, фінансуються за рахунок додатково отриманих доходів і залучених бюджетних джерел);

– протидія відмиванню "брудних" грошей, дієва підтримка державної програми детінізації національної економіки та посилення відповідальності керівників усіх ланок державного управління за нецільове використання бюджетних коштів;

– запровадження жорсткого режиму економії бюджетних коштів, зокрема скорочення витрат на державне управління, ліквідація необґрунтованих та малоефективних економічних і соціальних пільг тощо" [11, с. 108].

Висновки. Підсумовуючи все вищезазначене, можна зробити висновок, що Швеція на шляху до економічної стабільності пройшла через всеохоплююче реформування фінансової та банківської сфери. Відпустивши крону у вільне плавання та лібералізувавши грошово-кредитну політику загалом, а також побудувавши чітку фіскальну систему перерозподілу доходів громадян, Швеція домоглася стабілізації економіки та забезпечення довіри населення до дій уряду, що позитивно впливає на очікування економічних агентів.

Досвід нашого північного партнера може виявитись вкрай корисним для проведення макроекономічної стабілізаційної політики в Україні. Основою етапом може стати послаблення податкового тягаря на корпоративний сектор в контексті оптимізації бюджетних процесів в економіці.

До фундаментальних заходів, покликаних покращити процес збалансування державного бюджету України, можна віднести наступні: удосконалення нормативно-правового забезпечення бюджетного процесу, використання прогресивних технологій бюджетного планування та регулювання, удосконалення трансфертної політики та підвищення ефективності трансфертних платежів, пошук реальних резервів збільшення доходної частини державного бюджету, відмова від концепції дефіцитного фінансування, протидія відмиванню "брудних" грошей, запровадження жорсткого режиму економії бюджетних коштів тощо.

Дискусія. Україна має значні конкурентні переваги і величезний потенціал на світовій арені. Проте, незважаючи на постійне декларування реформування вітчизняної економіки, економічно-соціальне становище українців залишається на досить низькому рівні. У той же час, існують країни, що мають позитивний досвід стабілізації своїх економік у схожих до українських реаліях. Можливість вивчення такого досвіду з метою розроблення рекомендацій для України є підґрунтям для подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Aiginger, K. and Guger, A., 2005. The European Social Model: from an alleged barrier to a competitive advantage. *Journal of Progressive Politics*, Vol. 4.3, pp. 40-47.
2. TheWorld BankData. Sweden. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://data.worldbank.org/country/sweden/>
3. Машко А. І. Управління дефіцитом державного бюджету / А.І. Машко // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2010. – №5, Т.1. – С. 152-158.
4. Kokko, A., Mitlid, K. and Wallgren, A., 2007. Internationalization and macroeconomic management in Vietnam: some lessons from Swedish experiences. *Stockholm School of Economics*, June. – 29 p.
5. Kokko, A. and Tingvall, P., 2007. The Welfare State: Vietnamese Development and Swedish Experiences. *Stockholm School of Economics*, June. – 49 p.
6. Aiginger, K., 2004. The Three-Tier Strategy Followed by Successful European Countries in the 1990s. *International Review of Applied Economics*, Vol. 18(4), pp. 399-422.
7. Каліновський Р. О. Вплив бюджетного дефіциту на реалізацію стабілізаційної політики держави / Р.О. Каліновський // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2018. – № 1 (196). – С. 27-33. <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2018/196-1/4>
8. Баластрик Л. О. Удосконалення методів реалізації стратегічних пріоритетів в бюджетній політиці держави / Л.О. Баластрик // Економіка та підприємництво: зб. наук. пр. молодих учених та аспірантів / М-во освіти і науки України, ДВНЗ "Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана"; відп. ред. І.В. Луняк. – Київ: КНЕУ, 2010. – Вип. 24. – С. 20-29.
9. Петленко Ю. Теоретичні та методологічні аспекти фіскальної політики держави / Ю. Петленко, Є. Милованова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2017. – № 1 (190). – С. 28-35. <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2017/190-1/4>
10. Stiglitz J. *Economics of the public sector*. Third edition [Електронний ресурс] / J. Stiglitz // W. W. Norton & Company. – 1999. – Режим доступу: <http://www.twirpx.com/file/1892961/>
11. Колісник О. Управління бюджетним дефіцитом / О. Колісник // Світ фінансів. – 2011. – № 3-4. – С. 102-110.

Received: 11/05/2018

1st Revision: 10/07/18

Accepted: 10/08/2018

Author's declaration on the sources of funding of research presented in the scientific article or of the preparation of the scientific article: budget of university's scientific project

Р. Калиновский, асп.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

ЛИБЕРАЛИЗАЦИЯ СТАБИЛИЗАЦИОННОЙ МАКРОЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ: ОПЫТ ШВЕЦИИ И УРОКИ ДЛЯ УКРАИНЫ

В статье исследуются причины и предпосылки экономического роста Швеции после длительного кризиса 1980-90-х гг. Раскрыта сущность процесса разработки и реализации стабилизационной макроэкономической политики в Швеции на пути к достижению устойчивого развития экономики. Исследовано применение шведским правительством и центральным банком стабилизационного инструментария. Разработаны рекомендации по улучшению экономической среды в Украине.

Ключевые слова: стабилизационная политика; либерализация экономической среды; сбалансированность бюджета; шведская модель.

R. Kalinovskiy, PhD Student

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

LIBERALIZATION OF MACROECONOMIC STABILIZATION POLICY: THE SWEDISH EXPERIENCE AND LESSONS FOR UKRAINE

Annotation. The article examines the causes and prerequisites of economic growth in Sweden after a long crisis of 1980-90-ies. The essence of the process of development and implementation of the stabilization macroeconomic policy in Sweden on the way to achieving sustainable economic development is considered. The Swedish government and Central Bank stabilization tools using is investigated. The recommendations to improve the economic environment in Ukraine are developed.

Keywords: stabilization policy; liberalization of the economic environment; a balanced budget; the Swedish model.

References (in Latin): Translation / Transliteration/ Transcription:

1. Aiginger, K. and Guger, A., 2005. The European Social Model: from an alleged barrier to a competitive advantage. *Journal of Progressive Politics*, Vol. 4.3, pp. 40-47.
2. The World Bank Data. Sweden. <https://data.worldbank.org/country/sweden/>
3. Mashko, A.I., 2010. Management of the state budget deficit. *Bulletin of the Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, 5, pp. 152-158.
4. Kokko, A., Mitlid, K. and Wallgren, A., 2007. Internationalization and macroeconomic management in Vietnam: some lessons from Swedish experiences. *Stockholm School of Economics*, June. – 29 p.

5. Kokko, A. and Tingvall, P., 2007. The Welfare State: Vietnamese Development and Swedish Experiences. Stockholm School of Economics, June. – 49 p.
6. Aiginger, K., 2004. The Three-Tier Strategy Followed by Successful European Countries in the 1990s. International Review of Applied Economics, Vol. 18(4), pp. 399-422.
7. Kalinovskyi, R.O., 2018. Liberalization of macroeconomic stabilization policy: the Swedish experience and lessons for Ukraine. Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economy, 1 (196), pp. 27-33. <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2018/196-1/4>
8. Balastryk, L.O., 2010. Improvement of Methods of Strategic Priorities Implementation in the Budget Policy of the State. Economy and Entrepreneurship, 24, pp. 20-29.
9. Petlenko, Yu., Mylovanova, Ye., 2017. Theoretical and methodological aspects of fiscal policy of the state. Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economy, 1 (190), pp. 28-35. <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2017/190-1/4>
10. Stiglitz, J., 1999. Economics of the public sector. Third edition. <http://www.twirpx.com/file/1892961/>
11. Kolisnyk, O., 2011. Management of budget deficit. World Finance, 3-4, pp. 102-110.

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics, 2018; 4(199): 28-34

УДК 330.88+316.334

JEL B52 E02 O16

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2018/199-4/4>

Д. Нікитенко, канд. екон. наук, доц., докторант
ORCID 0000-0003-4989-0879

Національний університет водного господарства та природокористування, Рівне, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ІНСТИТУАЛІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Розглянуто сутність інституалізації як процесу комплексного поєднання становлення інституцій (норм, правил тощо) та інститутів (організацій та механізмів реалізації). Запропонована модель процесу повної інституалізації, яка була апробована на прикладі процесу інституалізації інвестиційної безпеки. Визначено, що чинники ментального характеру впливають на швидкість та охоплення процесу інституалізації.

Ключові слова: інститут; інституції; інвестиційна безпека; інституалізація; інституціоналізація.

Постановка проблеми. Перед економікою України наразі стоять багато викликів, зокрема, інтеграція у світовий економічний простір в умовах нестійкості та невизначеності ринкової економіки, тому існує потреба в теоретичному аналізі моделі інституційної трансформації в контексті забезпечення економічної безпеки загалом та інвестиційної безпеки зокрема. Розглядаючи безпеку як цінність першого порядку за пірамідою потреб Маслоу, а також враховуючи те, що загальне поняття безпеки пов'язане з ймовірністю реалізації (задоволення) економічних інтересів суб'єктів та проявом суперечностей, які внаслідок цього виникають, питання теоретичного дослідження інституалізації системи безпеки задля реалізації інтересів є наразі дуже актуальним.

Аналіз останніх досліджень. Питання інституалізації загалом досліджувалось багатьма зарубіжними та вітчизняними вченими. Проте, якщо одні науковці тлумачили процес інституалізації з позиції процесу становлення та кристалізації соціальних інститутів (С. Гантінгтон [1], А. Панебіанко [2] С. Петтерсон [3], К. Стром [4], та інші), то інші науковці (П. Бергер та Т. Лакмен [5], Меркель В. та Круассан А. [6] та інші) описували інституалізацію через складові цього процесу. Значний внесок в дослідження процесу інституалізації як процесу встановлення соціальних інститутів зробили представники соціологічного напрямку інституціоналізму П. Блау [7], Е. Гідденс [8], С. Ліпсет [9], та інші, а також представники неонституціоналізму Р. Джеперсон [10], П. Ді Маджіо [11], Д. Норт [12], К. Поланьї [13] та інші. Вони дотримуються думки, що процес інституалізації не обмежений в часі і не закінчується фактом створення соціального інституту. Вивчення процесу інституалізації в українських умовах здійснювалось вітчизняними науковцями: С. Архієреєв [14], Т. Гайдай [15], А. Гриценко [16], О. Івашина [17], І. Мазур [18] та іншими. Перелічені вище дослідження стосуються загальних принципів інституалізації.

Метою дослідження є спроба комплексної інтерпретації процесу інституалізації інвестиційної безпеки. Предметом даного дослідження є процес становлення безпекових інститутів, концептуальні закономірності та особливості при забезпеченні інвестиційної безпеки.

Методологія дослідження. При визначенні основних понять, дослідженні процесу інституалізації та адаптації його на прикладі інвестиційної безпеки, у роботі використано методи стохастичного аналізу, синтезу, узагальнення, сценарний підхід у моделюванні актуалізації інвестиційної безпеки як сталого інституту.

Галузь застосування результатів: організація та проведення наукових досліджень у сфері інституціонального забезпечення інвестиційної безпеки, формування основних напрямів державної інвестиційної політики та механізмів їх реалізації.

Основні результати.

Суспільний розвиток зумовлює відповідно до своєї природи безперервний процес генерування, адаптування та трансформації інститутів. Так, формування нової економічної системи, в якій основну роль відіграє людський й інтелектуальний капітали, висока специфічність та унікальність нематеріальних активів з високим рівнем інноваційності, підприємливість та потреба в забезпеченні безпечного рівня їх функціонування, супроводжується появою та розвитком нових інститутів, які регулюють соціальну й економічну поведінку в рамках нових викликів.

Ринкова трансформація економічної системи, яка призвела до фундаментальних змін, супроводжувалась наростанням цілого комплексу проблем, однією з яких є проблема узгодження інтересів економічних агентів. Внаслідок зміни сутності "економічного буття" економічного суб'єкта відбуваються також зміни і в сутності та системі інтересів, які є основним мотивом та стимулом економічної діяльності людини, складовою якої є, зокрема, інвестиційна діяльність. Ставлячи за мету узгодженість інтересів, виникає потреба у створенні та закріпленні відповідних стандартів суспільних відносин.

1. Сутність інституалізації

Складний і суперечливий процес формування та функціонування суспільних відносин загалом називають інституалізацією (інституціоналізацією). Для постсоціалістичних країн процес інституалізації був першочерговим завданням, адже необхідно було формувати в багатьох сферах відносини нової якості, що ґрунтуються на принципах